

PLES LISICE I JEŽA: GADDISOVO VIĐENJE *GRAND STRATEGY*

Gaddis, John Lewis. 2018. *On Grand Strategy*. London: Allen Lane – Penguin Press, 368 str.

Poznati profesor vojne i mornaričke povijesti sa Sveučilišta Yale John Lewis Gaddis na domaćem je tržištu politološke, sigurnosne i bliske im literature poznat kao hladnoratovski autor (iako u nas nije preveden) ponajprije djelom *Strategies of Containment* (1982), a kasnije kao autor djela o povijesti hladnog rata: *We Now Know: Rethinking Cold War History* (1997), *The Cold War: A New History* (2005), *George F. Kennan: An American Life* (2011). Jedno od njegovih djela o posthladnoratovskom razdoblju, *Surprise, Security, and the American Experience* (2004), doživjelo je pregled u domaćoj periodici.

Njegovo najnovije djelo *On Grand Strategy* nudi pokušaj razrade sadržaja pojma *grand strategy*. Jedan od problema ovoga prikaza je to što nema jasnog konsenzusa oko prijevoda tog pojma na hrvatski jezik. *Grand strategy* je pojam vezan uz sigurnost, ali drukčiji od strategija nacionalne sigurnosti, te se povremeno prevodi kao „opća strategija“, „glavna strategija“, „visoka strategija“, a najčešće se ostavlja u izvorniku kao *grand strategy*, što ćemo učiniti i ovdje. Važno je stoga reći nešto o tom pojmu. Iako se može koristiti u raznim kontekstima, poput poslovnog, osobnog, sportskog itd., primarno je riječ vanjskopolitičkom pojmu koji označava dugoročne strategije koje države, ili pojedine državne administracije, koriste kako bi postigle dugoročne ciljeve od nacionalnog interesa. Pritom se naglasak stavlja na sigurnosne ciljeve, zbog čega su pojmovi *grand strategy* i „strategija nacionalne sigurnosti“ toliko bliski, a dio autora prihvaća ih kao sinonime. Kao što je vezan uz pitanja nacionalne sigurnosti, pojam *grand*

strategy vezan je uz ratovanje, te se jednim od prvih djela koja tematiziraju sadržaj tog pojma smatra Tukididova *Povijest Peloponeskog rata* (5. st. pr. Kr.).

Gaddisov pokušaj da definicijski i povijesno obuhvati ovaj pojam podijeljen je u deset poglavlja u kojima se bavi različitim povijesnim razdobljima i sukobima, tražeći u njima nit koja definicijski povezuje sve *grand* strategije i koja omogućuje razlikovati dobre od loših strategija.

Prvo poglavlje, „*Crossing the Hellespont*“ (1–28), bavi se Kserksovim neuspjelim pokušajem da osvoji grčke teritorije i ostvari trajnu prisutnost Perzijskog Carstva u Europi. Već u ovom poglavlju Gaddis jasno daje do znanja da je predmet istraživanja kojim će se baviti u cijelome djelu odnos ciljeva i ambicija koje neka država (ili državnik) može imati i mogućnosti i resursa koje ima za ozbiljenje tih ciljeva, a katkad važnije od toga, je li specifična vrsta resursa na raspolaganju primjereno sredstvo za postizanje specifičnog cilja. Kserkso je tako, primjerice, u 5. st. pr. Kr. podbacio u osvajanju grčkih teritorija jer je svoje resurse (ogromno bogatstvo i vojsku) ocijenio dovoljnima za osvajanje bilo kojeg kraja svijeta, bez obzira na teritorij, godišnje doba, geografske i klimatske specifičnosti tog teritorija, narav stanovništva itd. Kserkso je, prema usporedbi koju Gaddis preuzima od Isaiaha Berlina (a ustvari preko njega od Ezopa), primjer stratega koji vidi samo širu sliku, koji odnos ciljeva i resursa promatra iz ptičje perspektive (*jež*) ne obazirući se na terenske detalje koje je u stalnoj skepsi spominjao njegov savjetnik Artaban (*lisica*).

„*Long Walls*“ (29–62) se bavi Peloponeskim ratom (od 431. do 404. pr. Kr.) između Atene, Sparte i njihovih saveznica. Naime, po završetku grčko-perzijskih ratova bez vremenske zadržke javlja se pitanje odnosa moći dominantnih grčkih polisa. Tvrdeći Spartancima da ih smatraju saveznicima i prijateljima, Atenjani su istovremeno u žurbi gradili obrambeni zid s ciljem zaštite svojeg grada i luke Pirej od kopnenih napada, što bi im kao dominantnoj pomorskoj sili pomoglo da postanu dominantna sila grčkog svijeta u svakom smislu. Dugoročno, upravo strah Spartanaca od atenske hegemonije nad grčkim svijetom pokreće Peloponeski rat koji će rezultirati ne samo rušenjem spomenutog zida, već i krajem atenske dominacije i atenskog „zlatnog doba“, te čak kratkotrajnim uvođenjem oligarhijskog sustava vlasti instaliranog od strane Spartanaca.

„*Teachers and Tethers*“ (63–92) analizira *grand* strategije rimskih državnik Oktavijana Cezara i Marka Antonija u njihovim pokušajima političke dominacije, kojima su Carstvo vratili u stanje građanskog rata. Važnije od toga, Gaddis pojašnjava kako je Marko Antonije u konačnici izgubio politički i vojni sukob protiv mladog Oktavijana unatoč ozbiljnim prednostima koje je dugo imao – iskustvo vođenja vojske, brojnost, dugotrajnu opću popularnost i privrženost svojih vojnika, kontrolu nad glavnom žitnicom Carstva i ostala bogatstva i resurse koje je sa sobom donosila kontrola Egipta.

„*Souls and States*“ (93–120) pretežno razmatra *grand* strategije u kasnom Rimskom Carstvu, koje su pored pravnih društvenih i vojnih tradicija sada definirali kršćanski moral i vjera. U tom periodu Gaddis kao glavnog sugovornika nalazi sv. Augustina, koji će na buduća povijesna razdoblja utjecati tako što će pod njegovim doktrinarnim utjecajem europske sile svoju svrhu vidjeti u širenju i očuvanju kršćanstva (često neke specifične

forme kršćanstva), što će utjecati na razvoj njihovih *grand* strategija.

„*Princes and Pivots*“ (121–150) je poglavlje u kojem se govori upravo o takvom augustinovskom viđenju funkcije vlastite države u primjerima španjolskog i engleskog vodstva pod Filipom II. i Elizabetom I. Važnije od toga, riječ je o još jednom poglavlju u kojem Gaddis uspijeva pokazati da brojčano superiorna sila bogatije države ne mora iznijeti političku ili vojnu pobjedu nad slabijim suparnikom, već da pobjedu odnosi ona strana čiji stratezi imaju sposobnost mijenjanja perspektive (što bismo mogli nazvati vrstom perspektivne nadarenosti), te razmišljanja gotovo istovremeno i kao jež, i kao lisica. Sile koje to ne uspijevaju, poput Španjolske Filipa II., riskiraju gubitak međunarodnog političkog položaja, i zaista nakon poraza „nepobjedive armade“ 1588. godine Španjolska gubi dominantni položaj u politici europskih sila.

„*New Worlds*“ (151–184) je šesto poglavlje u kojem Gaddis tematizira mijenjajuću narav *grand* strategija u svijetu obilježenom kolonijalnim pretenzijama, otkrivanjem novih geografskih područja, sukobima kolonijalnih sila i stvaranjem novih država s vlastitim ambicijama različitim od ambicija europskih kolonijalnih sila koje su ih osnovala. Nastavlja upravo narav započet porazom „nepobjedive armade“ jer je svrha sukoba za Filipa bila zaustaviti sva engleska putovanja prema Novom svijetu, čime bi kolonizacija Amerika ostala isključivo (ili barem dominantno) iberska stvar.

„*The Grandest Strategists*“ (185–216) i „*The Greatest President*“ (217–254) bave se 18. stoljećem i početkom 19. stoljeća spominjući likove i djela vojskovođa i državnik poput Napoleona I., analizirajući period kroz nefikcijski pristup Karla von Clausewitza i književno djelo Lava Tolstoja u europskom dijelu priče, dok se drugi dio bavi vizijama američke vanjske politike krajem 18. stoljeća kroz misao i vanjskopolitičku doktrinu predsjednika Johna

Adamsa, te sredinom 19. stoljeća kroz misao i doktrinu predsjednika Abrahama Lincolna, čije političko djelovanje za Gaddisa predstavlja gotovo savršen brak dugoročnih političkih i sigurnosnih ciljeva s trenutnim sredstvima i mogućnostima.

„*Last Best Hope*“ (255–294) obrađuje period završetka američkog izolacionizma i Monroeve doktrine ulaskom SAD-a u Prvi svjetski rat pod vodstvom predsjednika Thomasa Woodrowa Wilsona, čiji pristup vanjskoj politici i danas predstavlja jedan od najprivlačnijih polova u američkom političkom diskursu. Wilson predstavlja ozbiljnu prekretnicu u američkoj vanjskoj politici utoliko što raskida s Monroeovom doktrinom. Riječ je o američkoj vanjskopolitičkoj doktrini čija je svrha bila suprotstaviti se europskom kolonijalizmu na čitavoj zapadnoj hemisferi, radi čega je predsjednik James Monroe 1823. ustvrdio da će se svaki pokušaj europskih sila da prošire postojeće ili steknu nove kolonije u Novom svijetu promatrati kao napad na američki nacionalni interes. Naličje te doktrine bila je, međutim, izolacija i strogo nemiješanje u odnose između europskih sila. Ta je praksa konačno dokinuta u doba Woodrowa Wilsona kada su europske kolonijalne pretenzije već ionako ležale drugdje (Afrika, Azija), a SAD je uspješnim sudjelovanjem u Prvom svjetskom ratu stekao reputaciju važne svjetske sile.

Posljednje poglavlje „*Isaiah*“ (295–314) posvećeno je jednom od Gaddisovih omiljenih autora, Isaiahu Berlinu (1909–1997) i njegovom promišljanju Drugog svjetskog rata i hladnog rata. Pored toga, Berlinova se misao provlači kroz čitavo djelo, a pomaže nam sumirati i osnovnu Gaddisovu misao. Naime, svi pojedinci, a tako i politički i vojni vođe, dijele se na one s prirodnom težnjom da vide i djeluju na temelju šire slike i one s prirodnom težnjom da vide i djeluju na temelju detalja, tj. one koji stvari vide iz ptičje perspektive i one koji promatraju s tla. Ista podjela predstavljena je već u prvom poglavlju kroz perzijskog

cara Kserksa i njegova savjetnika Artabana. Prema Gaddisu je cilj *grand* strategije, tj. stratega, uvidjeti tu razliku, niti podcijeniti, niti precijeniti vlastite mogućnosti s obzirom na ambicije i istovremeno biti i lisica i jež. Ova pouka može se činiti banalnom i čitatelj bi se mogao s pravom upitati kakve bi koristi od nje Gaddis mogao imati u narednih 250 stranica teksta, no kroz većinu knjige pokazuje se dramatična nesposobnost velikih političkih i vojnih vođa da shvate istu pouku, čime Gaddis promišljanja o *grand* strategiji uspijeva predstaviti kao stare mudrosti koje u svakom novom razdoblju uvijek nanovo moraju naći svoju primjenu.

Knjiga *On Grand Strategy* pisana je prividnom lakoćom autora koji se 1) nekom temom bavi već desetljećima i 2) koji jednako dugo vježba tehniku pisanja dužih nefikcijskih djela. Stoga bi čitatelj lako mogao steći dojam da je riječ o razmjerno jednostavnoj temi. Zaista, Gaddisova osnovna poruka i jest jednostavna – postoji specifičan način razmišljanja kojem bi se trebali prilagoditi svi državni stratezi ukoliko žele dobro definirati i ostvariti ciljeve s obzirom na dostupne resurse i okolnosti. No takva je jednostavnost varljiva, jer Gaddisova knjiga ujedno predstavlja korpus dokaza da je najvećim državicima i vojskovođama u svjetskoj povijesti taj zadatak bio često neostvariv.

Iste misli primjenjive su, dakako, i izvan polja *grand strategy*, a danas postoji snažna tradicija upotrebe djela političkih i vojnih stratega u pisanju o osmišljavanju strategija u poslovanju, svakodnevnici i sl. Zato je *On Grand Strategy* vrijedno novo štivo kako za stručnjake iz polja sigurnosti, vojnih studija, povijesti, filozofije, politologije, tako i za šire čitateljstvo zainteresirano za besprijekorno napisan (i lako čitljiv) nefikcijski narativ o razvoju visoke strategije od antike do suvremenog doba.

Stipe Buzar